

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ



دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته حقوق بین الملل

گروه حقوق

عنوان پایان نامه:

مقایسه حقوق کودکان کار در اسلام و اسناد بین المللی

عسگر تیموری

استاد راهنما:

دکتر سهیلا کوشا

استاد مشاور:

دکتر مجتبی انصاریان

تیر ۱۳۹۴



دانشگاه پیام نور استان تهران



جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

تاریخ:
شماره:
پیوست:

مرکز تهران جنوب

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق گرایش بین الملل
تحت عنوان:

مقایسه حقوق کودکان کار در اسلام و استاد بین المللی

نام خانوادگی: تیموری
شماره پروژه: ۱۵۸۳۵
تاریخ دفاع: ۹۴/۴/۱۶
نمره: همبره ۴۴
هیات داوران:
نام: عسگر
شماره دانشجویی: ۹۰۹۷۲۴۳۸۶
ساعت: ۹-۱۰
درجه ارزشیابی: بسیار خوب

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبه علمی	امضاء
راهنما	سهیلا	کوشا	۴۰۸۴۹۱	استادیار	
راهنمای دوم	-	-	-	-	-
مشاور	ابراهیم نجفی	انصاریان	۴۱۰۷۰۸	استادیار	
مشاور دوم	-	-	-	-	-
داور	حسین	آل کجیاف	-	دانشیار	
داور دوم	-	-	-	-	-
ذییر جلسه	-	-	-	-	-

تهران، خیابان انقلاب، خیابان
استاد نجات الهی، فرسیده به
چهار راه سیند، دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب، پلاک ۳۳۳
تلفن: ۸۴۲۲۴
۸۸۸۰۱۰۹۰
فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵
کد پستی: ۱۵۸۴۶۶۸۶۱۱

همه این امضاءات زیر نظر استاد راهنما و تایید است در داوران

نشانی الکترونیک:

www.teh-jonuob.pnu.ac.ir
Jonuob@tpnu.ac.ir

(گواهی اصالت، نشر و حقوق و معنوی اثر)

اینجانب عسگر تیموری دانشجوی ورودی سال ۱۳۹۰ مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق بین‌الملل گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان‌نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و مآخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

نام و نام خانوادگی دانشجو عسگر تیموری

تاریخ و امضاء

اینجانب عسگر تیموری دانشجوی ورودی سال ۱۳۹۰ مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق بین‌الملل گواهی می‌نمایم چنانچه بر اساس مطالب پایان‌نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و ... به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو عسگر تیموری

تاریخ و امضاء

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می‌باشد.

تیرماه ۱۳۹۴

تقدیر و تشکر

من لم یشکر المنعم من المخلوقین، لم یشکر الله عزو جل (وسائل الشیعه جلد ۶ باب ۸ ص ۳۱۳ روایت ۲۱۶۳۸)
برحسب وظیفه و از باب تقرب به امر الهی و ولایت حقه از کلیه مدرسان، اساتید و معلمان خود
تشکر و قدر دانی نموده و به مصداق سخن گهر بار امام و مقتدای حقیقی متعلمین جهان اسلام و
تمام آزادیخواهان جهان حضرت امیر المومنین امام علی (ع): «من علمنی حرفاً، فقد صیرنی عبداً»
امیدوارم بتوانم در همه حال قدر شناس زحمات بی دریغ اساتید صاحب حرمت خود باشم، از استاد
گرانمایه و ذی حق، با فضل و دانش سرکار خانم دکتر سهیلا کوشا که با راهنمایی های صبورانه و
مشفقانه خود اینجانب را مورد لطف قرار داده و راهنمایی اینجانب را در تقریر این پایان نامه متقبل
شدند و از خداوند متعال عزت و عافیت ایشان را مسئلت می نمایم. همچنین بر خود لازم می دانم
از استاد ارجمند و برجسته حقوق جناب آقای دکتر مجتبی انصاریان که در امر مشاوره این پایان نامه
مرا یاری نمودند قدر دانی نمایم. از دیگر اساتید مجرب و معظم دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب
کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از اعضای خانواده ام به ویژه پدر و مادرم که به قول حضرت حق «ربیان صغیران» برای فرزندان
مصداق پیدا نموده است و خداوند متعال اینان را هم ردیف خویش در روی زمین از باب رب
(پرورش دهنده) قرار داده است و همسر و تنها دخترم که خداوند او را نیز رحمتی از ناحیه خویش
بر من قرار داده است کمال تشکر و قدردانی را دارم و از خداوند متعال برای ایشان عافیت و زندگی
با عزت خواهانم.

عسگر تیموری

چکیده

این تحقیق درصدد مقایسه حقوق کودکان کار در اسناد بین‌المللی با دیدگاه اسلام می‌باشد که در سه بخش شامل مفهوم حقوق کودکان کار در اسلام و اسناد بین‌المللی، حقوق مشترک کودکان کار با حقوق کودک و حقوق متمایز کودکان کار از حقوق کودک ارائه گردیده است. ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق کودک صراحتاً به موضوع کار کودکان اختصاص یافته است. در این ماده از کشور های عضو درخواست نموده تا قانون‌گذاری لازم را به منظور حمایت از کودکان کار، در دستور کار خود قرار داده و اجرای این ماده را تضمین کنند. اگر حقوق کودک مصرح در آیات و روایات اسلامی همچنان در قوانین و کنوانسیون های بین‌المللی از سوی کشورها رعایت گردد پدیده کودکان کار وجود نخواهد داشت زیرا موضوع کودکان کار خود ناقض حقوق کودک می‌باشد، لذا رعایت کامل حقوق کودک مانع از آسیب پذیری کودک در مقابل انواع آسیب های اجتماعی می‌باشد. بر همین اساس اولین اقدام قانونی و بین‌المللی در حمایت از حقوق کودک در سال ۱۹۲۴ توسط مجمع عمومی جامعه ملل، طی قطعنامه‌ای به نام اعلامیه ژنو به تصویب رسید. با تأسیس سازمان ملل متحد و متعاقب آن تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸)، حقوق کودکان به طور خاص در بند ۲ ماده ۲۵ اعلامیه مزبور مورد توجه قرار گرفت. با این حال وضعیت و شرایط ویژه‌ای که کودکان دارا بودند و آسیب‌ها و صدماتی که به سبب همین شرایط خاص‌شان متوجه آنها شده بود، ضرورت توجه بیشتر به حقوق آنها و حمایت از آنها را در قالب اسناد مجزا و خاص آشکار می‌ساخت. در همین راستا علاوه بر موارد ذکر شده، چندین سند و اعلامیه در مورد حقوق کودکان به تصویب رسیده لیکن به دلیل ماهیت این اسناد و جایگاه حقوقی سازمان های بین‌المللی، با وجود اهمیت و ارزشی که این اسناد و اعلامیه ها در به رسمیت شناختن حقوق کودکان دارا می‌باشند اسناد مزبور در زمره اسناد حقوق بشری غیر الزام‌آور محسوب می‌شود. البته، اگر هنگام رأی گیری و تصویب اعلامیه‌ای در جلسه‌ی مجمع عمومی، کشوری رأی موافق داده باشد، از نظر عرف بین‌المللی برای او مسئولیت اخلاقی جهت اجرای آن اعلامیه ایجاد می‌شود، لیکن تا زمانی که به تصویب مجالس مقننه‌ی داخلی نرسیده باشد برای ممالک عضو ایجاد تعهد و مسئولیت سیاسی و قانونی نمی‌کند و صرفاً جنبه‌ی توصیه‌ای دارد. با این حال قریب ۱۴ قرن پیش، پیشوایان اسلام به حقوق کودکان توجه فراوان مبذول داشته‌اند. و این حقوق را می‌توان در کتاب آسمانی اسلام، قرآن نیز به کرار مشاهده نمود.

کلمات کلیدی: حقوق، کودکان کار، اسناد اسلامی، اسناد بین‌المللی، حقوق بین‌الملل، قرآن و سنت

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	۱. تبیین مساله
۵	۲. پیشینه تحقیق
۶	۳. اهداف تحقیق
۶	۴. سوالات اصلی و فرعی
۶	۵. فرضیه تحقیق
۷	۶. روش تحقیق
۷	۷. ابزار گردآوری
۷	۸. محدودیت‌های تحقیق
۷	۹. دسته بندی مطالب
۸	۱۰. تعریف مفاهیم کلیدی تحقیق
۸	الف- تعریف حقوق
۱۰	ب- ارکان حق و رابطه آن با تکلیف
۱۱	ج- تعریف فقه
۱۲	د- منابع و مبانی حقوق و فقه اسلامی (ادله اربعه)
۱۳	الف- قرآن
۱۵	ب- سنت
۱۶	ج- اجماع
۱۶	۱. اجماع در فقه امامیه
۱۶	۲. اجماع از نظر اهل سنت
۱۸	د- عقل
۱۸	۱. تاریخچه دلیل عقلی
۱۹	۲. تعریف دلیل عقلی
۱۹	۳. ملازمه میان حکم عقل و حکم شرع

بخش اول: مفهوم حقوق کودکان کار در اسلام و اسناد بین المللی	۲۰
فصل اول- مفهوم کودکان کار در اسلام	۲۱
گفتار اول- سن کودک	۲۱
الف- شروع سن کودکی	۲۱
ب- پایان سن کودکی و مفهوم بلوغ و رشد	۲۲
۱. بلوغ	۲۲
۲. رشد	۲۶
گفتار دوم- کار کودک	۳۰
الف- تعریف کودک	۳۱
ب- تعریف کار	۳۳
ج- مفهوم کار مثبت و کار منفی	۳۵
د. دلایل کار کودک	۳۹
گفتار سوم- قوانین فقهی و حقوقی کار کودکان	۴۲
الف- بررسی حکم کودک رشید و ممیز و بیان ادله آن از منظر قرآن کریم	۴۲
ب- شرط بلوغ سنی و رشد فکری و اجتماعی در معامله از منظر روایات	۴۳
گفتار چهارم- حقوق کودکان در اسلام از منظر قرآن و سنت	۴۴
الف- حقوق کودکان قبل از ولادت	۴۶
ب- حقوق کودکان بعد از ولادت	۵۰
فصل دوم- مفهوم کودکان کار در اسناد بین المللی	۵۲
گفتار اول- تاریخچه	۵۲
الف- وضعیت کلی کار کودکان در گذشته	۵۲
۱. تاریخچه حمایت از کودکان کار	۵۷
۲. تاریخچه قانونگذاری کار کودکان	۵۹
ب- وضعیت فعلی کار کودکان	۶۲
۱. چشم اندازی کلی بر مساله کار کودکان	۶۲
۲. سن و جنسیت و ارتباط آنها با کار کودکان	۶۵

گفتار دوم- سازمان های بین‌المللی و حمایت از کودکان کار	۶۹
الف- سازمان بین‌المللی کار	۶۹
ب- سایر سازمان های بین‌المللی	۷۱
۱. صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)	۷۱
۲. کمیته حقوق کودک	۷۳
۳. سازمان ملل متحد	۷۴
ج- جمهوری اسلامی ایران و اسناد بین‌المللی	۷۹

بخش دوم- حقوق مشترک کودکان کار با حقوق کودک در اسلام و اسناد بین‌المللی	۸۲
فصل اول- حقوق بنیادین کودکان کار	۸۳
گفتار اول- حق حیات، بقاء و رشد کودک	۸۳
الف- قرآن	۸۳
ب- سنت	۸۴
ج- اسناد بین‌المللی	۸۴
۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر	۸۴
۲. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی	۸۴
۳. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹	۸۵
۴. سایر اسناد بین‌المللی	۸۶
د- مقایسه تطبیقی	۸۶
۱. اسناد بین‌المللی	۸۶
۲. اسلام	۸۷
گفتار دوم- حق سلامت	۸۹
الف- قرآن	۸۹
ب- سنت	۹۰
ج- اسناد بین‌المللی	۹۲
۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر	۹۲
۲. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۹۲

۳. اعلامیه حقوق کودک ۱۹۵۹ ۹۳
۴. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ ۹۳
- د- مقایسه تطبیقی ۹۵
۱. اسناد بین‌المللی ۹۵
۲. اسلام ۹۶
- گفتار سوم- حق کودکان در برخورداری از استاندارد کافی زندگی ۹۷
- الف- اسلام ۹۷
- ب- اسناد بین‌المللی ۱۰۲
۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۰۳
۲. اعلامیه حقوق کودک ۱۹۵۹ ۱۰۴
۳. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ ۱۰۴
- ج- مقایسه تطبیقی ۱۰۵
۱. اسناد بین‌المللی ۱۰۵
۲. اسلام ۱۰۶
- گفتار چهارم - حق برآموزش و پرورش ۱۰۸
- الف- قرآن ۱۰۸
- ب- سنت ۱۰۸
- ج- اسناد بین‌المللی ۱۱۴
۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۱۴
۲. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۱۴
۳. اعلامیه حقوق کودک ۱۹۵۹ ۱۱۶
۴. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ ۱۱۷
۵. سایر اسناد بین‌المللی ۱۱۸
- د- مقایسه تطبیقی ۱۱۹
۱. اسناد بین‌المللی ۱۱۹
۲. اسلام ۱۲۰

فصل دوم- حقوق تبعی کودکان کار.....	۱۲۳
گفتار اول- حق تفریح، آموزش و بازی.....	۱۲۳
الف- قرآن.....	۱۲۳
ب- سنت.....	۱۲۳
ج- اسناد بین المللی.....	۱۲۵
۱. اعلامیه حقوق کودک ۱۹۵۹.....	۱۲۵
۲. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹.....	۱۲۵
د- مقایسه تطبیقی.....	۱۲۷
۱. اسناد بین المللی.....	۱۲۷
۲. اسلام.....	۱۲۸
گفتار دوم- حق عدم تبعیض (عدالت).....	۱۲۹
الف- قرآن.....	۱۲۹
ب- سنت.....	۱۲۹
ج- اسناد بین المللی.....	۱۳۰
۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر.....	۱۳۰
۲. میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۱۳۰
۳. اعلامیه حقوق کودک ۱۹۵۹.....	۱۳۰
۴. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹.....	۱۳۱
د- مقایسه تطبیقی.....	۱۳۱
۱. اسناد بین المللی.....	۱۳۱
۲. اسلام.....	۱۳۳
گفتار سوم - حق ممنوعیت استثمار اقتصادی و کار زیانبار.....	۱۳۴
الف- قرآن.....	۱۳۴
ب- سنت.....	۱۳۴
ج- اسناد بین المللی.....	۱۳۶
۱. میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۱۳۶
۲. اعلامیه حقوق کودک ۱۹۵۹.....	۱۳۶
۳. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹.....	۱۳۶

۱۴۴	۴. سایر اسناد بین‌المللی
۱۴۴	د- مقایسه تطبیقی
۱۴۴	۱. اسناد بین‌المللی
۱۴۵	۲. اسلام
۱۴۶	گفتار چهارم- حق بر فرزند خواندگی
۱۴۶	الف- قرآن
۱۴۷	ب- سنت
۱۴۸	ج- اسناد بین‌المللی
۱۴۹	د- مقایسه تطبیقی
۱۴۹	۱. اسناد بین‌المللی
۱۵۰	۲. اسلام
۱۵۲	گفتار پنجم- حقوق کودکان و کودکان کار بر بستگان
۱۵۵	گفتار ششم- مسئولیت دولت‌ها در قبال کودکان کار
۱۵۵	الف- حقوق کودکان و کودکان کار بر حکمرانان و دولت اسلامی
۱۵۹	۱. کمیته امداد امام خمینی (ره)
۱۶۱	۲. سازمان بهزیستی کشور
۱۶۳	ب- مسئولیت دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی دولتی و غیر دولتی
۱۶۷	بخش سوم- حقوق متمایز کودکان کار از حقوق کودک در اسلام و اسناد بین‌المللی
۱۶۸	فصل اول- حقوق کارگر در اسلام
۱۷۰	گفتار اول- اهمیت کار و کارگر در اسلام
۱۷۱	گفتار دوم- رابطه کارگر و کارفرما
۱۷۲	الف- اصل برادری و تعاون
۱۷۲	ب- روابط بدون استثمار و بهره‌کشی
۱۷۳	ج- حقوق اجتماعی مساوی
۱۷۳	گفتار سوم- حقوق کارگر
۱۷۳	الف- دستمزد

۱. عادلانه و متعارف..... ۱۷۳
 ۲. تعیین دستمزد به طور صریح..... ۱۷۴
 ۳. عدم تاخیر و پرداخت به موقع مزد..... ۱۷۴
 - ب- تحت فشار نبودن کارگر ۱۷۵
 - ج- عدم تحمیل خسارت های ناروا و زیان آور ۱۷۵
 - د- حقوق سالمندی یا بازنشستگی ۱۷۵
 - ح- نظام و مقررات اشتراک در سود..... ۱۷۵
 - خ- حق اعتصاب، مذاکره و گفت و گو ۱۷۶
 - ر- سایر حقوق..... ۱۷۶
- فصل دوم- حقوق کارگر در اسناد بین المللی ۱۷۷
- گفتار اول- سازمان بین المللی کار ۱۷۷
- الف- تاریخچه سازمان بین المللی کار ۱۷۷
۱. از آغاز تا کنفرانس صلح و رسای ۱۹۱۹ ۱۷۷
 ۲. از کنفرانس صلح و رسای تا آغاز جنگ جهانی دوم ۱۹۳۹ ۱۷۹
 ۳. از آغاز جنگ جهانی دوم تا کنفرانس فیلادلفیا ۱۹۴۴ ۱۸۰
 ۴. کنفرانس فیلادلفیا ۱۹۴۴ ۱۸۰
- ب- کنوانسیون های سازمان بین المللی کار ۱۸۱
- ج- مقاله نامه ها ۱۸۲
- د- توصیه نامه ها ۱۸۳
- گفتار دوم- حقوق کارگر ۱۸۳
- الف- حق بر کار ۱۸۳
۱. اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ ۱۸۴
 ۲. کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ ۱۸۴
 ۳. میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۸۵
- ب- حق بر مزد ۱۸۵
۱. سازمان بین المللی کار ۱۸۶
 ۲. اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸ ۱۸۶

ج- حق ایمنی و بهداشت کار	۱۸۶
د- حق تامین اجتماعی	۱۸۷
۱. سازمان بین المللی کار	۱۸۷
۲. میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۱۸۸
ح- آزادیهای سندیکائی	۱۸۸
۱. سازمان بین المللی کار	۱۸۸
۲. اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸	۱۸۸
۳. میثاق حقوق مدنی و سیاسی	۱۸۹
۴. میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۱۸۹
گفتار سوم- کار کودکان	۱۸۹
الف- کار کودکان و سازمان بین المللی کار	۱۸۹
ب- اعلامیه جهانی حقوق بشر	۱۹۴
ج- میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	۱۹۴
د- کنوانسیون حقوق کودک	۱۹۵
ح- اعلامیه جهانی حقوق کودک ۱۹۵۹	۱۹۶
خلاصه و نتیجه گیری	۱۹۷
فهرست منابع و مآخذ	۲۰۱

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول شماره ۱- تاریخچه قانونگذاری مبارزه با کار کودکان.....	۶۱
جدول شماره ۲- حداقل سن قانونی شروع به کار در کشورهای مختلف.....	۶۷
جدول شماره ۳- تعداد کل نفرات مورد حمایت در پایان سالهای مختلف.....	۱۶۰
جدول شماره ۴- تعداد افراد مورد حمایت بر حسب سن.....	۱۶۰
جدول شماره ۵- تعدادی از مقاوله نامه مصوب سازمان بین‌المللی کار مرتبط با حداقل سن کار کودکان.....	۱۹۳

مقدمه

حقوق بشر با حقوق کودکان آغاز می‌شود. چون در اعلامیه جهانی حقوق بشر چنین آمده است: تک تک انسان‌ها سزاوار بهره‌مندی از حقوق یکسان و بنیادی هستند که جزو جدا نشدنی وجود آنها است. حق بهره‌مندی از «مقام انسانی» به این معنا است که هر فرد به دلیل انسان بودن خود شایسته احترام است، کودکان هم انسانند. آن‌ها هم مستحق بهره‌مندی از حقوق اساسی و ابتدایی بشر هستند و شایسته احترامی هستند که تمام اعضای خانواده بزرگ بشری باید از آن بهره‌مند باشند. این حقوق با رعایت جزئیات و با قاطعیت در این اعلامیه جهانی بیان شده است. علاوه بر این در اعلامیه جهانی بیان شده است؛ «کودکی دوره‌ای است که نیازمند رسیدگی و مراقبت ویژه است».

خداوند حکیم قانون توالد و تناسل را بر موجودات زنده حاکم ساخته و نوزاد را تا زمانی که نمی‌تواند به طور مستقل روی پای خود بایستد، وابسته به مادران قرار داده و مادران وظیفه پرورش و مراقبت و حفظ نوزاد را به طور کامل بر عهده می‌گیرند. از همین رو به محض اینکه نوزاد به مرحله‌ای رسید که بتواند روی پای خود بایستد، عملاً از تحت مراقبت مادر خارج می‌شود.

در برخی از موجودات، نه تنها مادر، بلکه پدر نیز در انجام این وظیفه باید با مادر همکاری نماید. در مقایسه بین فرزندان سایر موجودات با انسان، کودک برای مدت طولانی‌تر به مراقبت پدر و مادر نیاز دارد؛ چرا که دوران کودکی انسان بسیار طولانی‌تر از دوران کودکی سایر موجودات است. در مورد انسان به هیچ وجه مراقبت چندروزه و چندماهه مطرح نیست، بلکه مراقبت چند و چندین ساله لازم است تا اینکه کودک بتواند نقش بزرگسالان را بر عهده گیرد و مسئولیت‌های فردی و خانوادگی و اجتماعی یک انسان را به طور کامل ایفا کند.

خانواده‌هایی که به سعادت فرزندان خود می‌اندیشند و به آینده آن‌ها احساس مسئولیت می‌کنند، باید برای داشتن طفل قبل از تولدش، بلکه قبل از انعقاد نطفه برنامه ریزی کنند. آن‌ها می‌دانند که مشکل کودکان تنها در خوراک و پوشاک خلاصه نمی‌شود، بلکه مسائل دیگری مطرح است که به مراتب از مساله خوراک و پوشاک مهم‌تر است. خوراک، پوشاک، آرامش و کنش طفل با حفظ سلامت کامل او یک طرف قضیه و آموزش و پرورش او با بهترین شیوه‌ها و کارآمدترین روش‌ها، طرف دیگر قضیه است.

مسائل عاطفی، اخلاقی، سوادآموزی و تعلیم کودک را نباید دست کم گرفت و هر آن چیزی که مانع این مسائل کودک گردد به کلی مردود است. نظام آفرینش به کودک حق داده است تا نه تنها نیازهای

جسمی او برآورده شود، بلکه نیازهای روحی و عاطفی اش نیز می بایست در کانون گرم خانواده ای که از قبل برای فرزند آوری برنامه ریزی کرده اند مورد توجه قرار گیرد.

اینها همه مطابق نظام آفرینش است که هدف‌داری و غایت‌مندی آن، جای چون و چرا ندارد. نظام آفرینش همه چیز - و از جمله پدران و مادران - را در خدمت نوزادان و کودکان قرار داده، چنان که جمادات را در خدمت نباتات و نباتات را در خدمت حیوانات و حیوانات را در خدمت انسان قرار داده تا هرکدام بتوانند در سایه فرمان‌برداری از پرورش دهنده کائنات به کمال مطلوب خود برسند.

از سوی دیگر، در حیوان و به ویژه در انسان، مادران و پدران را خدمتگزار قرار داده است. در این راستا تشکیل خانواده از بهترین کارهایی است که انسان در جهت هماهنگی با نظام آفرینش انجام می دهد. نظام آفرینش، زن و مرد را وسیله آرامش و سکون یکدیگر قرار داده است و هم سلامت و سعادت فرزندان را در گرو التیام جسمی و روحی آنها گذارده است؛ هر اندازه التیام و تفاهم آنها بیشتر و صمیمیت آنها به یکدیگر، ریشه دارتر و عمیق‌تر باشد (در راه درک واقعی یکدیگر توفیقی بیشتر داشته باشند) از عهده مسئولیتی که در قبال فرزندان بر دوش آنها گذاشته شده، بهتر می آیند و در راه تربیت نسل صالح و آماده کردن مردان و زنانی موفق‌تر خواهند بود، که در جامعه و خانواده فردا، نقشی مؤثرتر و مفیدتر و پرمایه‌تر داشته باشند.

دین مبین اسلام به دلایل ذیل، نظام تشریح کامل و همه جانبه ای است که صد در صد با نظام تکوین هماهنگی دارد؛ اولاً برخاسته از اراده تشریحی خداوند است. ثانیاً ناشی از اراده تکوینی اوست و ممکن نیست خداوند حکیم، کاری بر خلاف حکمت کند یا حکمی بر خلاف حکمت صادر فرماید. اما نظام‌های غیر اسلامی - اعم از دینی و غیر دینی - صد در صد منطبق بر نظام تکوین نیستند و به همین جهت به توفیق کامل نرسیده اند. جالب این است که نظام‌های دیگر بعد از تجربه های طولانی و شکست‌های بسیار، به مطالبی روی آورده اند که می بینیم کامل‌تر و جامع‌تر آنها در منابع اسلامی آمده است.

۱. تبیین مساله

در راستای بررسی حقوق کودکان کار در اسلام و اسناد بین المللی، ابتدا به جایگاه کار در این دو مقوله می پردازیم. از همین رو می توان خاطر نشان نمود، کار یکی از والاترین ارزش‌هایی است که خداوند با به ودیعه نهادن آن بر نوع انسان او را به این صورت بر سایر موجودات برتری داده است چون که با همین کار است که در دوران متمدنی کشفیات متعدد حاصل شده و آن هدف خلقت (و ما خلقت الجن والانس الا ليعبدون) حاصل گشته است. چون شناخت مقدم بر عبادت می باشد و

عبادت بدون شناخت حاصل نمی‌گردد. لذا شناختن پروردگار حاصل نمی‌گردد جزء با شناخت خلقت و شناخت خلقت مستلزم کار و کوشش مداوم است. از طرف دیگر کار ابزاری است در جهت کشف استعدادها و توانایی‌های نهفته بشر، بر همین اساس ضمن تأکید بر کار در تعالیم آسمانی اسلام در فرهنگ غنی ما نیز بر اهمیت کار تأکید بسیار شده است در این راستا نکات ذیل را می‌توان بیان داشت:

اول اینکه پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد (ص) در این باره می‌فرمایند: «کسی که روزی خود را با کار و تلاش تهیه نماید در قیامت در شمار انبیاء (ع) قرار می‌گیرد و ثواب آنان را کسب می‌کند». دوم اینکه در بسیاری از روایات از کار و تلاش برای روزی حلال به عبادت برتر تعبیر شده است؛ امیرمومنان (ع) آن را از سحر خیزی در راه خدا کمتر ندانسته است. و سوم اینکه امام رضا (ع) نیز اجزش را بیش از جهاد در راه خدا دانسته و در حدیثی قدسی نه دهم عبادت معرفی شده است.^۱

برو کار می‌کن مگو چیست کار که سرمایه جاودانی است کار (ملک الشعراى بهار)

بعضاً کار به ابزاری تبدیل می‌گردد در دست زورگویان برای استعمار و استثمار ضعیفان و حتی کودکان. از این دیدگاه کار می‌تواند برای انسان‌ها و جوامع رنج، مشقت، خفت و خواری به بار آورده و بردگی نوین را به وجود آورد، دیوار چین را بالا ببرد و اهرام مصر را بنا نهد، بدون آنکه عامل این کار در کرده خویش اختیاری داشته باشد. از این رو کودکانی که باید برای تعلیم و تربیت در مراکز آموزشی باشند، در کارگاه‌ها و یا کارخانه‌ها و یا حتی در سر چهار راه‌ها بکار گرفته شوند. برای حل این تناقض در عرصه زندگی اجتماعی حقوق کار وارد میدان می‌شود و کودکان به دلیل نیاز خاص به حمایت در اولویت قرار می‌گیرند. به گفته آلبرت توماس (اولین مدیر کل دفتر بین‌المللی کار) کار جدی در قانون‌گذاری اجتماعی، همیشه با حمایت از کودکان آغاز می‌شود.

بر همین اساس در همه کشورها اقداماتی برای بهبود وضعیت کودکان از جمله کودکان کار شروع شده است. در این راستا با تصویب قوانین حمایتی از کودکان حمایت نموده‌اند. به موازات آن مبادرت به تهیه و امضاء معاهدات و استانداردهای بین‌المللی، نظیر اسناد بین‌المللی سازمان بین‌المللی کار نموده‌اند که مهم‌ترین آنها کنوانسیون حقوق کودک می‌باشد. این سند با پیشنهاد کشور لهستان تدوین و مورد تصویب قرار گرفت. برخی از مواد و اصول کنوانسیون حقوق کودک که مرتبط با حقوق کودکان کار می‌باشد عبارتند از: «مواد ۱۱ و ۳۵ در زمینه مقابله با قاچاق کودکان، ماده ۱۹ مربوط به حمایت در مقابل خشونت، آزار، سهل‌انگاری و بهره‌کشی، ماده ۳۴ درباره حمایت از

^۱ جوادى آملی، عبدالله، «مفاتیح الحیات»، نشر اسراء، چاپ یکصد و هفتاد و دو، قم، ۱۳۹۳، ص ۸۵

کودکان در مقابل استثمار یا آزار و اذیت جنسی، ماده ۳۸ که درباره استانداردهای بین‌المللی در ارتباط با کودکان و مخصصات مسلحانه است. نکته دیگر این است که ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق کودک صراحتاً به موضوع کار کودکان اختصاص یافته است. در این ماده از کشور های عضو درخواست نموده تا قانون‌گذاری لازم را به منظور حمایت از کودکان کار، در دستور کار خود قرار داده و اجرای این ماده را تضمین کنند. در این راستا ماده ۳۲ مقرر می‌دارد:

الف - دولت های عضو این کنوانسیون برای جلوگیری از استثمار اقتصادی کودکان، کارهایی را مضر می‌دانند که منجر به زیان کودک، ایجاد وقفه در آموزش وی، برای بهداشت جسمی و روحی، معنوی و اخلاقی و یا پیشرفت اجتماعی وی مضر باشد.

ب - کشورهای عضو کنوانسیون اقدامات لازم قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی را جهت تضمین اجرای این ماده به عمل خواهند آورد. در این راستا با توجه به موارد مربوط در سایر اسناد بین‌المللی، خصوصاً موارد ذیل را مورد توجه قرار خواهند داد:

۱. تعیین حداقل سن یا حداقل سنین برای انجام کار؛
۲. تعیین مقررات مناسب از نظر ساعت و شرایط کار؛
۳. تعیین مجازات و یا اعمال سایر ضمانت های اجرایی مناسب جهت تضمین اجرای مؤثر این ماده؛

لازم به ذکر است در تعالیم آسمانی اسلام نیز در راستای حمایت از کودکان موارد ذیل را مدنظر قرار داده است:

- (a) حمایت حقوقی، معنوی، مادی و عاطفی از کودکان؛
 - (b) حمایت از کودکان با مقرر کردن احکامی خاص در دادوستد با کودکان، نظیر حکم کودک رشید و ممیز و ادله آن از منظر قرآن کریم؛
 - (c) بیان شرط بلوغ سنی و رشد فکری و اجتماعی در معامله با کودکان؛
 - (d) بیان احکام فقهی ناظر بر برخی مشاغل به صورت حرام یا مکروه بودن آنها.
- در این خصوص در روایات معصومین با تأکید بر تعلیم و تربیت کودکان، دوران آغازین زندگی انسان را به سه دوره ۷ ساله: از لحظه تولد تا ۷ سالگی (دوره سیادت)، ۷ تا ۱۴ سالگی (دوره اطاعت) و ۱۴ تا ۲۱ سالگی (دوره وزارت) تقسیم نموده‌اند. از طرفی هر کاری را که مانع تعلیم و تربیت در این دوران باشد به شدت منع گردیده است.
- لذا محقق با اذعان به موارد بالا در این تحقیق به دنبال آن است به سؤالات این تحقیق که در قسمت های بعدی می‌آید با استفاده از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی پاسخ دهد.

۲. پیشینه تحقیق

بر اساس گزارش و اعلام پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران موضوعاتی با عناوین ذیل هر چند انجام پذیرفته است لیکن در زمینه اسناد و تعالیم آسمانی اسلام سابقه ای وجود ندارد و هیچکدام شامل موضوع این پایان نامه نمی شود.

۱. اعمال مقررات بین‌المللی کار کودکان و نوجوانان در حقوق ایران^۱

۲. بررسی شرایط کار کودکان و نوجوانان در حقوق ایران، هند و اسناد بین‌المللی^۲

۳. بررسی تطبیقی شرایط کار زنان و کودکان در حقوق کار ایران با مقابله نامه های سازمان بین‌المللی کار^۳

و کارهایی با عناوینی به شرح ذیل انجام پذیرفته است که در استعلام پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران به آنها اشاره نشده است:

۱. بررسی تطبیقی وضعیت حقوقی کار کودکان و نوجوانان در منظر قوانین و مقررات ایران و افغانستان^۴

۲. آسیب‌شناسی حقوقی کار کودکان و نوجوانان در کسب و کارهای خانوادگی^۵

۳. بررسی حقوق حمایتی کودکان کار در حقوق موضوعه ایران و اسناد بین‌المللی^۶

۴. اصول راهبردی سیاست جنایی کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک ۱۹۸۹ در قلمرو بزهکاری اطفال^۷

۵. بررسی تطبیقی حقوق کودک در قرآن و کنوانسیون حقوق کودک^۸

^۱ پرویز باقری، پایان نامه «اعمال مقررات بین‌المللی حقوق کار کودکان و نوجوانان در حقوق ایران»، دانشگاه شهید بهشتی، نیمسال اول، ۷۹_۸۰.

^۲ محمد جلالی، پایان نامه «بررسی شرایط کار کودکان و نوجوانان در حقوق ایران، هند و اسناد بین‌المللی»، دانشگاه تهران، نیمسال اول، ۷۶_۷۷.

^۳ محمد جواد الهیان، «بررسی تطبیقی شرایط کار زنان و کودکان در حقوق کار ایران با مقابله نامه های سازمان بین‌المللی کار»، مجله کار و جامعه، بهمن ۱۳۸۹.

^۴ غلامرضا جعفری، مقاله «بررسی تطبیقی وضعیت حقوقی کار کودکان و نوجوانان در منظر قوانین و مقررات ایران و افغانستان»، سایت عصر قانون، ۱۳۹۳.

^۵ زهرا مهدوی مزینانی و مجتبی مزینانی، «آسیب‌شناسی حقوقی کار کودکان و نوجوانان در کسب و کارهای خانوادگی»، خانواده پژوهی، سال هفتم، تابستان ۱۳۹۰.

^۶ مرضیه خزایی، پایان نامه «بررسی حقوق حمایتی کودکان کار در حقوق موضوعه ایران و اسناد بین‌المللی»، دانشگاه تبریز، ۱۳۹۲.

^۷ غلامرضا رسولی زاده، پایان نامه «اصول راهبردی سیاست جنایی کنوانسیون بین‌المللی حقوق کودک ۱۹۸۹ در قلمرو بزهکاری

اطفال»، دانشگاه امام صادق (ع)